

ข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๘
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันเสาร์ที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ

รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. ให้แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย มาให้ดู
ข. ให้จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ มาดู
๒. ก. ให้แสดงการจำแนกสเหตุกจิต โดยเหตุ
ข. กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจเหล่านั้นมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนี้ เพราะเหตุใด ? ให้แสดงฐานโดยพิสดาร ว่า มีจำนวนเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? พร้อมทั้งยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดงด้วย
๓. ก. คำว่า ทวาร ในที่นี้แปลว่าอย่างไร ? และมีกี่อย่าง ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกองค์ธรรมของทวารนั้น ๆ มาด้วย
ข. จงแปลคาถาแสดงการจำแนกจิต ๕ ประเภท ดังต่อไปนี้
เอกทวาริกจิตตานิ	ปญจทวาริกานิ จ
ฉทวาริกวิมุตตานิ	วิมุตตานิ จ สัพพทา ฯ
ฉตตีสติ ตถา ตีณิ	เอกตตีส ยถากุม
ทสธา นวธา เจติ	ปญจธา ปรีตีปเย ฯ
๔. ให้แปลคาถาแสดงจิตที่รับอารมณ์แน่นอน ๔ ประเภท และ ไม่นแน่นอน ๓ ประเภท
๕. ก. คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคหะนี้ หมายความว่าอย่างไร ? วัตถุมีกี่อย่าง ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกองค์ธรรมของวัตถุนั้น ๆ มาด้วย
ข. ให้แสดงการจำแนกภูมิ ๓๐ โดยวัตถุรูป ๖ และ วิญญาณธาตุ ๗ ตามคำแปลในคาถา มาให้ดู
๖. ก. ปริจเฉทที่ ๗ เรียกว่าอะไร? หมายความว่าอะไร? มีธรรมอยู่เท่าไร? อะไรบ้าง ? จงแสดงพร้อมความหมาย
ข. วัตถุธรรม หมายความว่าอะไร? มีเท่าไร? คืออะไรบ้าง ? ไม่ต้องอธิบาย
๗. ก. จงแปลคาถาที่แสดงถึงองค์ธรรมในอกุศลสังคหะทั้ง ๙ หมวดนั้น
ข. จงแสดงสังโยชน์ ๑๐ ตามสูตรต้นต้นัย
๘. ก. คำว่า ฌาน หมายความว่าอะไร ? และธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อองค์ฌานนั้นคืออะไร ? ให้แสดงโดยเฉพาะ ๆ
ข. จงแสดงความหมาย พร้อมองค์ธรรม ของอินทรีต่อไปนี้
๑. อนัญญาตัณญ์สามินทรี	๒. อัญญินทรี	๓. อัญญาตาวินทรี
๙. จงแสดงความหมายและองค์ธรรม ของธรรมต่อไปนี้ ในโพธิปักขิยสังคหะ
ก. ัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน	ข. อุปปนนานิ กุสลาณิ ภิชโยภาวาย วายาโม
ค. วิมังสทธิบาท	ง. สติสัมโพชฌงค์
๑๐. จงแสดงความหมายพร้อมองค์ธรรมในข้อต่อไปนี้
ก. สังขารขันธ	ข. วิญญาณูปาทานักขันธ	ค. ัมมายตนะ
ง. มโนธาตุ	จ. ทุกขสัจจะ	

ฝ่ายหลักสูตรและการสอน อภิธรรมโชติะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อสอบสัมภาษณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๘
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันอาทิตย์ที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ

๕ ข้อ

๒๕ คะแนน เวลา

๑๕

นาที

๑. จงแสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฎิญาณนั้น แสดงว่าอย่างไร ? ให้แปลมาด้วย

ตอบ : คาถาแสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฎิญาณ

๑. สมุပ္ยุตตา ยถาโยคํ	เตปญฺชชาส สภาวโต
จิตฺตเจตฺตสิกา ธมฺมา	เตสนฺทานิ ยถารหํ
๒. เวทนาเหตุโต กิจจ-	ทวาราลมพนวตฺถโต
จิตฺตูปาทวเสเนว	สงฺคโห นาม นียเต

สภาวธรรม ๕๓ คือ จิตและเจตสิก ชื่อว่า นามเตปญฺชชาส ว่าโดยลักษณะของตน ๆ ประกอบด้วย
เอกุปาทตา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้ ดังแสดงแล้ว โดยพิสดาร (ในปริจเฉทที่ ๒)

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะแสดง ปกิณณกสังคหะ ของจิตและเจตสิก ว่าด้วยอำนาจแห่งการเกิดขึ้นของจิต โดยประเภท
แห่ง เวทนา เหตุ กิจจ ทวาร อารมณ และวัตถุ ตามสมควร

๒. อารมณ มีเท่าไร ? คืออะไร ? ให้แสดงพร้อมองค์ธรรม ?

ตอบ อารมณมี ๖ คือ

๑. รูปารมณ	องค์ธรรมได้แก่ สีต่าง ๆ
๒. สัททารมณ	องค์ธรรมได้แก่ เสียงต่าง ๆ
๓. คันธารมณ	องค์ธรรมได้แก่ กลิ่นต่าง ๆ
๔. รสอารมณ	องค์ธรรมได้แก่ รสต่าง ๆ
๕. โผฏฐัพพารมณ	องค์ธรรมได้แก่ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง หย่อน ตึง
๖. ธรรมารมณ	องค์ธรรมได้แก่ จิต เจตสิก ปสาทรูป ๕ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน บัญญัติ

๓. นิพพาน กับ บัญญัติ ทั้ง ๒ นี้ พ้นจากกาลทั้ง ๓ เรียกว่า กาลวิมุตตอารมณนั้น เพราะเหตุใด?

ตอบ นิพพานและบัญญัติ ที่เป็นกาลวิมุตตอารมณนั้น เพราะธรรม ๒ พวกนี้เป็นอสังขตธรรม ไม่ได้ถูกปรุงแต่งด้วย
ปัจจัย ๔ ฉะนั้นการเกิดขึ้นของธรรมทั้ง ๒ พวกนี้จึงไม่มี เมื่อไม่มีการเกิดขึ้นแล้ว ก็กล่าวไม่ได้ว่า นิพพาน หรือบัญญัติ
เหล่านี้เป็น ปัจจุบัน อดีต อนาคต จึงเรียกว่า กาลวิมุตตอารมณ

๔. กิเลส มีกี่ชนิด? คืออะไรบ้าง ? และจงแสดงการประหามกิเลสทั้งหมดเหล่านี้โดย ศील สมาธิ ปัญญา

ตอบ กิเลสมี ๓ ชนิด คือ อนุสัยกิเลส ปริยภูฐานกิเลส และวิติกมกิเลส

แสดงการประหามกิเลสทั้ง ๓ เหล่านี้ โดย ศील สมาธิ ปัญญา

๑. ศीलกุศล	สามารถประหาม วิติกมกิเลสได้
๒. สมาธิกุศล	สามารถประหาม ปริยภูฐานกิเลสได้
๓. ปัญญาในมรรค	สามารถประหาม อนุสัยกิเลสได้

๕. จงตอบคำถามดังต่อไปนี้

ก. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ เป็น ขันธ์อะไรได้บ้าง ?

ข. หทัยวัตถุ เป็นอายตนะอะไร ?

ค. เหตุกกริยาจิต ๓ เป็น ชาติ อะไรได้บ้าง ?

ง. รูป ๒๘ นิพพาน เป็น สัจจะ อะไรได้บ้าง ?

จ. องค์ธรรม ของ ธรรมารมณ ัมมายนะ ัมมธาตุ เหมือนกัน หรือ ต่างกันอย่างไร ?

ตอบ ก. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ เป็น เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ

ข. หทัยวัตถุ เป็น ัมมายนะ

ค. เหตุกกริยาจิต ๓ เป็น มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ

ง. รูป ๒๘ เป็น ทุกขสัจจะ นิพพาน เป็น นิโรธสัจจะ

จ. องค์ธรรมของ ัมมายนะ กับ ัมมธาตุนั้น เหมือนกัน ได้แก่ เจตสิก ๕๒ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน

ส่วนองค์ธรรมของธรรมารมณนั้นได้แก่ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ ปสาทรูป ๕ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน บัญญัติ

ฝ่ายหลักสูตรและการสอน อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๘

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบ วันเสาร์ที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ

๑๐ ข้อ

รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. ให้แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย มาให้ดู

ข. ให้จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ มาดู

ตอบ แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย ดังนี้

๑. เวทนาสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเวทนา ๓ หรือ ๕

๒. เหตุสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเหตุ ๖

๓. กิจสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งกิจ ๑๔ และฐาน ๑๐

๔. ทวารสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งทวาร ๖

๕. อารัมมณสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งอารมณ์ ๖

๖. วัตถุสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งวัตถุ ๖

ข. จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ ดังนี้ คือ

๑. จิตที่เกิดพร้อมด้วย สุขเวทนา มี ๖๓ คือ สุขสหคตกายวิญญานจิต ๑ โสมนัสสหคตจิต ๖๒

๒. จิตที่เกิดพร้อมด้วย ทุกขเวทนา มี ๓ คือ ทุกขสหคตกายวิญญานจิต ๑ โทสมูลจิต ๒

๓. จิตที่เกิดพร้อมด้วย อุเบกขาเวทนา มี ๕๕ คือ อุเบกขาสหคตจิต ๕๕

๒. ก. ให้แสดงการจำแนกสเหตุกจิต โดยเหตุ

ข. กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจเหล่านั้นมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนี้ เพราะเหตุใด ? ให้แสดงฐานโดย

พิสดารว่า มีจำนวนเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? พร้อมทั้งยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดงด้วย

ตอบ การจำแนกสเหตุกจิตโดยเหตุ ในสเหตุกจิต ๗๑ หรือ ๑๐๓ นั้น

เอกเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ ๑ มี ๒ ดวง คือ โมหมูลจิต ๒ มีเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ

ทวิเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ ๒ มี ๒๒ ดวง คือ - โลกมูลจิต ๘ มีเหตุ ๒ คือ โลกเหตุ โมหเหตุ

- โทสมูลจิต ๒ มีเหตุ ๒ คือ โทสเหตุ โมหเหตุ

- ญาณวิปยุตตจิต ๑๒ มีเหตุ ๒ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ

ติเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ ๓ มี ๔๗ หรือ ๗๙ ดวง คือ กามาวจรญาณสัมปยุตตจิต ๑๒

มหัคคตจิต ๒๗ โลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐

มีเหตุ ๓ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

ข. กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะ ทัสสนกิจ สวณกิจ ฆายนกิจ สายนกิจ
มุสนกิจ ทั้ง ๕ นี้ต้องตั้งอยู่ในระหว่าง ปัญจทวาราวชชนจิต กับ สัมปฏิจฉนจิต เท่านั้น ตั้งอยู่ที่อื่นไม่ได้ ฐานนี้เรียกว่า
ปัญจวิญญานฐาน ด้วยเหตุนี้ฐานจึงมีเพียง ๑๐ ฐาน

ฐานโดยพิสดาร มีจำนวน ๒๕ คือ

ปฏิสนธิฐาน มี ๑ ภวังคฐาน มี ๖ อาวชชนฐาน มี ๒ ปัญจวิญญานฐาน มี ๑ สัมปฏิจฉนฐาน มี ๑ สันติรณ
ฐาน มี ๑ ไวกุลัพพนฐาน มี ๒ ขวนฐาน มี ๖ ตทารัมมณฐานมี ๒ จุตฐาน มี ๓ รวมเป็นฐาน ๒๕ ดังมีหลักฐานบาลี
แสดงว่า สนธิ เอกัง กวณคํ ทวาวชชนํ ปญจาทเยกํ

๓. ก. คำว่า ทวาร ในที่นี้แปลว่าอย่างไร ? และมีกี่อย่าง ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกองค์ธรรมของทวารนั้น ๆ มาด้วย

ข. จงแปลคาถาแสดงการจำแนกจิต ๕ ประเภท ดังต่อไปนี้

เอกทวาริกจิตตานิ	ปณจทวาริกานิ จ
ฉทวาริกวิมุตตานิ	วิมุตตานิ จ สัพพธา ฯ
ฉตติสตี ตถา ติณิ	เอกตติส ยถากุณมํ
ทสธา นวธา เจติ	ปณจธา ปริทีปเย ฯ

ตอบ ก. คำว่า ทวาร แปลว่า ประตู สำหรับเป็นที่เข้าออกของคนทั้งหลาย จักขุปสาทเป็นต้น ชื่อว่า ทวาร เพราะเหมือนหนึ่งประตู เป็นที่เข้าออกของวิถิจิตทั้งหลาย ทวารมี ๖ อย่างพร้อมองค์ธรรม ดังนี้คือ

๑. จักขุทวาร องค์ธรรมได้แก่ จักขุปสาท
๒. โสตทวาร องค์ธรรมได้แก่ โสตปสาท
๓. ฆานทวาร องค์ธรรมได้แก่ ฆานปสาท
๔. ชิวหาทวาร องค์ธรรมได้แก่ ชิวหาปสาท
๕. กายทวาร องค์ธรรมได้แก่ กายปสาท
๖. มโนทวาร องค์ธรรมได้แก่ ภวังคจิต ๑๙

ข. คาถานี้ แปลความว่า

จิตที่เกิดในทวารเดียว จิตที่เกิดในทวาร ๕ จิตที่เกิดในทวาร ๖ จิตที่บางที เกิดในทวาร ๖ บางทีเกิดพ้นจากทวาร ๖ และจิตที่เกิดพ้นจากทวาร ๖ เสมอ มีจำนวนตามลำดับ ดังนี้ คือ ๓๖, ๓, ๓๑, ๑๐, และ ๙

๔. ให้แปลคาถาแสดงจิตที่รับอารมณ์แน่นอน ๔ ประเภท และ ไม่แน่นอน ๓ ประเภท

ตอบ แปลคาถาดังต่อไปนี้

- จิต ๒๕ ดวง คือ ทวิปัญญวิญญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ สันตிரณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘
หสิตุปปาทจิต ๑ เกิดได้ใน อารมณ์ ๖ ที่เป็น กามธรรมอย่างเดียว
- จิต ๖ ดวง คือ วิญญาณัญญาตนมฺหานจิต ๓ เนวสํญาณานาสํญาณายตนมฺหานจิต ๓
เกิดได้ใน ธรรมารมณ์ ที่เป็น มหัคคตะอย่างเดียว
- จิต ๒๑ ดวง คือ รูปาวจรจิต ๑๕ (เว้นอภิญญาจิต ๒) อากาสานัญญาตนมฺหานจิต ๓
อาภิญญาญญาตนมฺหานจิต ๓ เกิดได้ใน ธรรมารมณ์ ที่เป็น บัญญัติอย่างเดียว
- จิต ๘ ดวง คือ โลกุตตรจิต ๘ เกิดได้ใน ธรรมารมณ์ ที่เป็น นิพพานอย่างเดียว
- จิต ๒๐ ดวง คือ อกุศลจิต ๑๒ มหากุศลญาณวิปยุตตจิต ๔ มหากริยาญาณวิปยุตตจิต ๔
เกิดได้ใน อารมณ์ ๖ ที่เป็น กามะ มหัคคตะ บัญญัติ (เว้นโลกุตตรธรรม ๙)
- จิต ๕ ดวง คือ มหากุศลญาณสัมปยุตตจิต ๔ กุศลอภิญญาจิต ๑ เกิดได้ใน อารมณ์ ทั้ง ๖
ที่เป็น กามะ มหัคคตะ โลกุตตระ บัญญัติ (เว้นอรหัตตมรรค อรหัตตผล)
- จิต ๖ ดวง คือ มหากริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ กริยาอภิญญาจิต ๑ มโนทวาราวชชนจิต ๑
เกิดได้ใน อารมณ์ ทั้ง ๖ ที่เป็น กามะ มหัคคตะ โลกุตตระ บัญญัติ โดยไม่มีเหลือ

ในอารัมมณสังคหะนี้ มีการสงเคราะห์จิต ๗ นัย โดยประเภทแห่ง เอกันตะ ๔ อนেকันตะ ๓
ดังที่กล่าวมาแล้ว ด้วยประการฉะนี้

๕. ก. คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคหะนี้ หมายความว่าอย่างไร ? วัตถุมีกี่อย่าง ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกองค์ธรรม

ของวัตถุนั้น ๆ มาด้วย

ข. ให้แสดงการจำแนกภูมิ ๓๐ โดยวัตถุนิรूप ๖ และ วิญญาณธาตุ ๗ ตามคำแปลในคาถา มาให้ดู

ตอบ ก. คำว่า วัตถุ ในวัตถุนิรूपนี้ หมายความว่า ธรรมที่เป็นที่อาศัยของจิตและเจตสิก วัตถุนิรूप ๖ อย่าง คือ

๑. จักขุวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ จักขุปสาท
๒. โสตรวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ โสตรปสาท
๓. ฆานวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ ฆานปสาท
๔. ชิวหาวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ ชิวหาปสาท
๕. กายวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ กายปสาท
๖. หทัยวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ หทัยรูป

ข. แสดงการจำแนกภูมิ ๓๐ โดยวัตถุนิรूप ๖ และวิญญาณธาตุ ๗ ตามคำแปลคาถา ดังนี้

นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบ วิญญาณธาตุ ๗ ที่อาศัยวัตถุนิรूप ๖ เกิดใน กามภูมิ ๑๑

พึงทราบ วิญญาณธาตุ ๔ คือ จักขุวิญญาณธาตุ โสตรวิญญาณธาตุ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ ที่อาศัยวัตถุนิรूप ๓ คือ จักขุวัตถุ โสตรวัตถุ หทัยวัตถุ เกิดในรูปภูมิ ๑๕ (เว้น อสัณฺณสตัตตภูมิ)

พึงทราบ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ที่ไม่ได้อาศัยวัตถุนิรूप เกิดในอรุณภูมิ ๔

๖. ก. ปริเฉทที่ ๗ เรียกว่าอะไร? หมายความว่าอะไร? มีธรรมอยู่เท่าไร? อะไรบ้าง ? จงแสดงพร้อมความหมาย

ข. วัตถุธรรม หมายความว่าอะไร? มีเท่าไร? คืออะไรบ้าง ? ไม่ต้องอธิบาย

ตอบ ก. ปริเฉทที่ ๗ เรียกว่า สมุจจยสังคหะ

หมายความว่า เป็นปริเฉทที่แสดงการรวบรวมปรมัตถธรรมทั้ง ๔ ที่มีสภาพเข้ากันได้ให้อยู่เป็นหมวดๆ มีธรรม ๔ หมวด คือ

๑. อกุศลสังคหะ การแสดงสังเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่าย อกุศลโดยส่วนเดียว หมวดหนึ่ง
๒. มิสสกสังคหะ การแสดงสังเคราะห์ธรรมที่เป็น กุศล อกุศล อพยากตะ ทั้ง ๓ ปนกัน หมวดหนึ่ง
๓. โพธิปักขิยสังคหะ การแสดงสังเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง
๔. สัพพสังคหะ การแสดงสังเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตถุธรรมทั้งหมดรวมกัน หมวดหนึ่ง

ข. วัตถุธรรม หมายความว่า ธรรมที่มีองค์ธรรมปรมัตถ์ของตนโดยเฉพาะ สามารถปรากฏแก่ปัญญาได้ มี ๗๒ คือ

จิต ๑ เจตสิก ๕๒ นิพันนรูป ๑๘ นิพพาน ๑

๗. ก. จงแปลคาถาที่แสดงถึงองค์ธรรมในอกุศลสังคหะทั้ง ๙ หมวดนั้น

ข. จงแสดงสังโยชน์ ๑๐ ตามสูตรต้นต้นัย

ตอบ ก. คาถาที่แสดงถึงองค์ธรรมในอกุศลสังคหะทั้ง ๙ หมวดนั้นมีคำแปลดังนี้

อาสวะ โอฆะ โยคะ และคันถะเหล่านี้ เมื่อว่าโดย องค์ธรรมปรมัตถ์แล้วมีอย่างละ ๓

อุปาทาน มี องค์ธรรมปรมัตถ์ ๒

นิวรณ์ มี องค์ธรรมปรมัตถ์ ๘

อนุสัย มี องค์ธรรมปรมัตถ์ ๖

สังโยชน์ มี องค์ธรรมปรมัตถ์ ๙

กิเลส มี องค์ธรรมปรมัตถ์ ๑๐

นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบการแสดงอกุศลสังคหะ โดยมี ๙ หมวด ดังนี้

ข. จำแนกสังโยชน์ ๑๐ ตามสูตรต้นต้นัย ดังนี้

๑.) โอรัมภาคิยสังโยชน์ สังโยชน์ที่เป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ได้แก่ กามภูมิ มี ๕ คือ ๑. กามราคสังโยชน์

๒. ปุณฺณสังโยชนํ ๓. ทิฏฐิสังโยชนํ ๔. สลัทพตปรามาสสังโยชนํ ๕. วิจิกิจฉาสังโยชนํ

๒.) อุทธัมมภาคิยสังโยชนํ สังโยชนํที่เป็นไปในส่วนเบื้องสูง ได้แก่ รูปภูมิ อรูปภูมิ มี ๕ คือ ๑. รูปราคสังโยชนํ

๒. อรูปราคสังโยชนํ ๓. มานสังโยชนํ ๔. อุทธัจจสังโยชนํ ๕. อวิชาสังโยชนํ

๘. ก. คำว่า ฌาน หมายความว่าอะไร ? และธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อองค์ฌานนั้นคืออะไร ? ให้แสดงโดยเฉพาะ ๆ

ข. จงแสดงความหมาย พร้อมองค์ธรรม ของอินทรีต่อไปนี้

๑. อนัญญาตัญญูสสามิตินทรี ๒. อัญญินทรี ๓. อัญญาตาวินทรี

ตอบ ก. คำว่า ฌาน หมายความว่า การเข้าไปเพ่งอารมณ์มีกสิณ เป็นต้น หรือเพาธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ฉะนั้นจึงชื่อว่า ฌาน

ธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อองค์ฌาน นั้นคือ

ถีนมิทธนิรณฺณ เป็นปฏิปักษ์กับ วิตก

วิจิกิจฉานนิรณฺณ เป็นปฏิปักษ์กับ วิจาร

พยาปาหนนิรณฺณ เป็นปฏิปักษ์กับ ปีติ

กามฉันทนิรณฺณ เป็นปฏิปักษ์กับ เอกัคคตา

อุทธัจจกุกกุจจนิรณฺณ และโทมนัสเวทนา เป็นปฏิปักษ์กับ โสมนัสเวทนา และอุเบกขาเวทนา

ปีติ และโสมนัสเวทนา เป็นปฏิปักษ์กับ โทมนัสเวทนา

ข. แสดงความหมายพร้อมองค์ธรรม ของ

๑. อนัญญาตัญญูสสามิตินทรี ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ที่ตนไม่เคยรู้ องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในโสตาปัตติมรรคจิต ๑

๒. อัญญินทรี ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ที่ตนเคยรู้ องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิกที่ในมรรคจิตเบื้องบน ๓ และผลจิตเบื้องต่ำ ๓

๓. อัญญาตาวินทรี ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ สิ้นสุดแล้ว องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิกที่ใน อรหัตตผลจิต ๑

๙. จงแสดงความหมายและองค์ธรรม ของธรรมต่อไปนี้ ใน โพธิปักขิยสังคหะ?

ก. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ข. อุปปन्नนานิ กุสลานิ ภิกขุโยภาวาย วายาโม

ค. วิมังสีธิบาท

ง. สติสัมโพชฌงค์

ตอบ ก. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน สติที่ตั้งมั่นอยู่ในการพิจารณาเนื่อง ๆ ซึ่งสภาพธรรมที่เป็นอยู่ โดยอาการที่ปราศจากตัวตน มีสภาพของโลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น องค์ธรรมได้แก่ สติเจตสิก ที่ในมหากุศลจิต ๘ มหากิริยาจิต ๘ อปปนาชวนะ ๒๖

ข. อุปปन्नนานิ กุสลานิ ภิกขุโยภาวาย วายาโม ความพยายามเพื่อให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญยิ่งขึ้นไป องค์ธรรมได้แก่ วิริยเจตสิกที่ใน กุศลจิต ๒๑

ค. วิมังสีธิบาท ปัญญาอย่างแรงกล้าเป็นบาทเบื้องต้นแห่งความสำเร็จ ฌาน มรรค ผล องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในกุศลญาณสัมปยุตตจิต ๑๗

ง. สติสัมโพชฌงค์ ความระลึกได้ เป็นองค์แห่งการรู้อริยสัจ ๔ องค์ธรรมได้แก่ สติเจตสิก ที่ในมหากุศลจิต ๘ มหากิริยาจิต ๘ อปปนาชวนะ ๒๖

๑๐. จงแสดงความหมายพร้อมองค์ธรรมในข้อต่อไปนี้

ก. สังฆารชันธ์ ข. วิญญูญูปาทานักขันธ ค. ธัมมายนะ ง. มโนธาตุ จ. ทุกขสัจจะ

ตอบ ก. สังฆารชันธ์ กองสังขาร องค์ธรรมได้แก่ เจตสิก ๕๐ (เว้นเวทนา สัญญา) ที่ใน จิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ ตามสมควร

ข. วิญญูญูปาทานักขันธ กองจิต ที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน องค์ธรรมได้แก่ โลเกียจิต ๘๑

ค. ธัมมายนะ สภาพธรรมต่างๆ ชื่อว่า อายตนะ เพราะเป็นเหตุให้จิต เจตสิก เกิด องค์ธรรมได้แก่ เจตสิก ๕๒
สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน

ง. มโนธาตุ จิต ๓ ดวง ชื่อว่า มโนธาตุ เพราะทรงไว้ซึ่งการรู้ปัญจารมณ์อย่างสามัญ องค์ธรรมได้แก่ ปัญจทวาร
วัชชนจิต ๑ สัมปฏิจฉนจิต ๒

จ. ทุกขสัจจะ ธรรมที่เป็นทุกข์เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรม ได้แก่ โลเกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑
(เว้น โลภะ) รูป ๒๘

ฝ่ายหลักสูตรและการสอน อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย